

СЕМЕНОВА А. П. ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВАЯ КВАЛИФИКАЦИЯ ДОГОВОРА ПРОКАТА ТРАНСПОРТНОГО СРЕДСТВА

Произведена квалификация договора проката транспортного средства в сравнении со сходным договором найма транспортных средств. Сформулировано определение договора проката транспортного средства.

SEMENOVA A. CIVIL AND LEGAL QUALIFICATION OF THE CONTRACT OF VEHICLE RENT

The qualification of the contract of vehicle rent in comparison with the similar contract of hiring vehicle is made. The definition of the contract of vehicle rent is formulated.

УДК 347.441

В. В. СЕРГІЄНКО,

*кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри правового регулювання економіки
Харківського національного економічного університету*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ

Розглянуто проблеми правового регулювання відносин у сфері теплопостачання, проаналізовано законодавство з даного питання та обґрунтовано необхідність внести зміни та доповнення до Закону України «Про теплопостачання».

Необхідність реформування житлово-комунального господарства (далі – ЖКГ) існує з моменту проголошення незалежності України і дотепер. Особливого значення набуває необхідність формування соціально-ринкових елементів економічної політики держави, що сприяють створенню умов для ефективної роботи всієї житлово-комунальної сфери. На сьогодні підприємства даної галузі не здатні надавати споживачам послуги належного рівня та якості. Основною причиною неналежного рівня надання якості послуг підприємствами житлово-комунального господарства є не тільки низький рівень фінансування його модернізації, але і відсутність якісної системи законодавства, яка належним чином забезпечувала б регулювання відносин між житлово-комунальними підприємствами і споживачами. Так, регулювання відносин у сфері енергопостачання споживачів (особливо побутових) більшою мірою здійснюється за аналогією закону, а спеціального закону, який би врегульовував відносини між енергопостачальними підприємствами та побутовим споживачем – фізичною особою, немає.

Основоположним нормативно-правовим актом, що містить принципи та правила, які регулюють відносини з енергопостачання, є Цивільний кодекс України (далі – ЦК), хоча і в ньому відсутні положення про порядок регу-

лювання відносин між енергопостачальними організаціями та споживачами.

У даний час основна проблема в правовому регулюванні постачання теплової енергії споживачам полягає у відсутності правових норм, що регулюють питання формування умов договору енергопостачання, порядку його укладення.

У зв'язку з цим теплопостачальні організації по-різному оформлюють свої відносини зі споживачем, укладаючи різні види договорів, умови яких більшою мірою спрямовані на захист інтересів теплопостачальної організації. Основною проблемою такого регулювання є те, що умови таких договорів не охоплюють усього спектру питань, які виникають під час реалізації правовідносин у сфері теплопостачання. Практика ж свідчить, що окремі питання постачання тепловою енергією побутового споживача-фізичної особи вимагають свого закріплення на законодавчому рівні.

Враховуючи те, що постачання теплової енергії переважно здійснюється за допомогою використання положення ст. 714 ЦК України, постає питання про вирішення проблеми, яка впливає з положень указаної статті [1].

Так, у положенні ст. 714 ЦК України встановлено, що при поставках енергетичних ресурсів через приєднану мережу споживач (абонент) зобов'язується оплачувати вартість прийнятих ресурсів, а так само забезпечувати

безпечну експлуатацію енергетичного та іншого обладнання.

Зауважимо, що в багатоквартирних житлових будинках розрахунки за користування тепловою енергією ведуться відповідно до нормативів, за якими кожен мешканець, незалежно від віку, статі, реального часу проживання в квартирі споживає певну кількість тепла в день. Багато споживачів стверджують, що фактичне споживання теплової енергії значно менше, що робить необхідним встановлення приладів обліку споживаної енергії.

У зв'язку з цим постає проблема не тільки про встановлення приладів обліку, а й порядку обліку спожитої теплової енергії. Дана проблема виражається в тому, що неможливо зрозуміти, чий обов'язком є встановлення приладів обліку спожитої теплової енергії і хто саме повинен забезпечити такий облік. Не менш важливою проблемою є також подальше здійснення експлуатації встановлених приладів обліку: по-перше, невідомо, хто повинен здійснювати його технічний ремонт і щорічну перевірку, по-друге, незрозуміло, за чий рахунок повинна здійснюватися його перевірка та технічне обслуговування.

На даний момент з метою забезпечення захисту інтересів як теплопостачальної організації, так і споживача (абонента) уряд намагається врегулювати це питання на рівні підзаконних нормативних актів. Зауважимо, що в указаних актах, так само як і в законах України «Про теплопостачання» [2], «Про житлово-комунальні послуги» [3], питання встановлення та експлуатації приладів поквартирного обліку теплової енергії не врегульовані.

Отже, теплопостачальні організації здійснюють облік споживаної теплової енергії через встановлення єдиного приладу обліку на багатопверховий будинок або, як указувалося вище, за нормативами, що породжують великі проблеми при вирішенні суперечливих питань у судах. Так, при здійсненні обліку теплової енергії зазначеними способами в теплопостачальній організації виникають складнощі під час стягнення заборгованості зі споживачів (абонентів), оскільки теплопостачальна організація зобов'язана разом із доведенням факту споживання теплової енергії боржником ще й довести фактичну кількість спожитої ним енергії.

Отже, як свідчить судова практика, договори теплопостачання відводиться найважливіша роль регулятора даних правовідносин, бо в договорі має бути чітко обумовлено порядок обліку теплової енергії, місце розташування при-

ладів обліку, особливості та порядок їх захисту від несанкціонованого доступу для виключення можливості спотворення результатів обліку.

Суттєвою проблемою при здійсненні постачання тепловою енергією є відсутність у положеннях Цивільного кодексу України особливостей та порядку здійснення розрахунків між споживачем (абонентом) і теплопостачальною організацією за спожиту енергію. Цивільний кодекс України не закріплює порядок взаєморозрахунків, а застосовує відсылку форму до інших нормативних актів. Спеціальні закони України «Про теплопостачання», «Про житлово-комунальні послуги» вказують, що порядок розрахунків за теплову енергію визначається угодою сторін. Отже, спеціальні закони визначення порядку взаєморозрахунків між сторонами надають можливість вирішити самим сторонам договору в період формування ними умов договору. У той же час слід зазначити, що матеріали судових розглядів і практична діяльність теплопостачальних організацій свідчать про те, що необхідний єдиний порядок розрахунків, встановлений Законом.

Так, проаналізувавши основні нормативні акти, які регулюють питання теплопостачання споживачів (закони України «Про теплопостачання», «Про житлово-комунальні послуги»), можна зробити наступний висновок: існує продавець (генеруюча організація), покупець (організація, яка купує теплову енергію для подальшого її перепродажу), виконавець (керуюча організація) і споживач (власник приміщення в багатоквартирних житлових будинках) комунальних ресурсів.

Відповідно до схеми постачання теплової енергії побутовому споживачу очевидно, що генеруюча організація не може бути виконавцем комунальних послуг, оскільки вона не має власної приєднаної мережі і не відповідає за внутрішньобудинкові інженерні системи багатоквартирних житлових будинків. З огляду ж на п. 3 ст. 19 Закону України «Про житлово-комунальні послуги» виробник послуги (в даному випадку теплової енергії) може бути і виконавцем послуги, тобто генеруюча компанія за відсутності у власності приєднаної мережі стає виконавцем послуги, і побутовий споживач зобов'язаний укладати прямі договори безпосередньо з генеруючою організацією. Тоді постає питання про доставку теплової енергії до побутового споживача.

Крім того, у даному випадку виникає питання про те, на кого покладаються обов'язки забезпечення підтримки в технічно справному

стані приєднаної системи та внутрішньобудинкових теплових мереж.

З огляду на те, що постачання теплової енергії відповідно до ст. 20 Закону України «Про житлово-комунальні послуги» здійснюється тільки за наявності письмово укладеного договору, умови якого встановлюються теплопостачальною організацією, багато теплопостачальних організацій формують умови договору без врахування інтересів споживача. Так, у Росії, більшість теплопостачальних організацій при укладанні договорів із майбутніми абонентами з метою забезпечення своєчасності здійснення платежів за спожиту теплову енергію, встановлюють умови про можливість списання грошових коштів у безакцептному порядку, що викликає негативну реакцію в майбутніх абонентів. Як правило, сторони за допомогою довгих переговорів з даного питання не доходять згоди, і зрештою все зводиться до судового процесу. В Україні списання в безакцептному порядку грошових коштів законодавчо закріплено. Це пов'язано передусім із тим, що дані відносини істотно зачіпають матеріальні інтереси як однієї, так і іншої сторони.

Оскільки постачання теплової енергії побутового споживача здійснюється на основі договору постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу, до нього застосовуються положення про договір купівлі-продажу, поставки. У зв'язку зі специфічністю теплової енергії як предмета договору, на наш погляд, необхідно закріпити в ЦК України особливості укладення договору теплопостачання та його істотні умови. Крім того, ст. 652 ЦК України регулює відносини зміни і розірвання договору, а не охоплює всі випадки, які можуть виникати у відносинах між споживачем (абонентом) і теплопостачальною організацією. Наприклад, відсутність можливості в теплопостачальній організації розірвати договір з громадянином, який використовує теплову енергію для побутових потреб у разі систематичної несплати ним за спожиту теплову енергію. Що стосується побутового споживача, то відповідно до ст. 611 ЦК України, він може розірвати договір у разі невиконання або неналежного виконання зобов'язання, але реально реалізувати своє право споживач – фізична особа практично не може. Неможливість розриву договірних відносин пов'язано з тим, що для розірвання договору необхідно вирішити питання відключення окремо взятого приміщення, квартири від приєднаної мережі, що практично неможливо. Неможливість відклю-

чення від приєднаної мережі пов'язана, на думку теплопостачальних організацій, із тим, що в СРСР проектування та будівництво житлових будинків і комунікацій здійснювалося таким чином, що від'єднати окремо взятє приміщення або квартиру неможливо.

Крім того, потрібно вирішити низку проблем щодо притягнення до відповідальності сторін договору постачання тепловою енергією у випадках невиконання або неналежного виконання зобов'язань. Так, відповідно до ст. 611 ЦК України у разі порушення зобов'язання, постраждала сторона має право на припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, зміни умов договору, сплати неустойки, відшкодування збитків та моральної шкоди. Згідно з положеннями вищевказаної статті можна зробити наступні висновки: цивільним кодексом визначена рівна відповідальність сторін договору, хоча важко уявити собі процес реалізації права на сплату неустойки теплопостачальною організацією побутовому споживачеві – фізичній особі.

Незважаючи на те, що ЦК України передбачає рівну відповідальність сторін договору, говорити про рівну відповідальність сторін не можна. Закон України «Про житлово-комунальні послуги», Правила надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення передбачають інше, ніж ЦК України. Так, у разі порушення умов договору щодо якості теплової енергії, теплопостачальна організація лише здійснює перерахунок, тобто фактично теплопостачальна організація не зазнала ніяких матеріальних втрат, а лише здійснила повернення частини коштів, сплачених споживачем за використану теплову енергію.

Оскільки тепла енергія подається споживачу за умови наявності в нього приєднаної мережі та укладеного договору, величезної практичної значущості набула проблема структурних договірних зв'язків теплопостачання юридичних осіб, фізичних осіб. Беручи до уваги те, що теплову енергію можна передавати лише через приєднані мережі, а десятки тисяч споживачів приєднані не безпосередньо до мереж теплопостачальних організацій, а до мереж абонентів, які є їх власником, питання про структуру договірних зв'язків є досить актуальним.

У зв'язку з цим виникає багато питань, пов'язаних із тим, що споживач (абонент), який є власником приєднаної мережі, не бажаючи обтяжувати себе додатковими обов'язками з передачі енергії субабонентам (побутовим

споживачам), відмовляються укласти договір з субспоживачами, (субабонентами), посилюючись на закріпленій у ЦК України принцип свободи договору, згідно з яким громадяни та юридичні особи вільні в укладенні договору. Передбачений ст. 633 ЦК України механізм публічного договору в даній ситуації також не працює, оскільки в ЦК України та Законі України «Про теплопостачання» споживач (абонент) не належить до теплопостачальних організацій. Отже, основні споживачі (абоненти), що перебувають у договірних відносинах з теплопостачальною організацією, відмовляються в укладенні договорів постачання тепловою енергією субспоживачів (субабонентів) у зв'язку з тим, що вони не є теплопостачальними організаціями, а діяльність із передачі теплової енергії іншим особам не належить до їх основної діяльності.

Можна зробити висновок, що ЦК України та Закон України «Про теплопостачання» вимагають внесення доповнень у частині визначення енергопостачальних організацій і структури їх договірних зв'язків.

Потребує також невідкладного вирішення питання з постачання теплової енергії на об'єкти соціально-культурного та побутового призначення об'єктів, які забезпечують життєдіяльність людей, – установи охорони здоров'я, освіти та інші об'єкти. Причиною актуальності даного питання є те, що адміністрація та органи місцевого самоврядування змушують постачати теплову енергію на зазначені об'єкти, незалежно від того, чи укладений договір між

ними. У даній ситуації потребує вирішення проблема захисту інтересів теплопостачальної організації як монополіста, оскільки вона поставлена в скрутне фінансове становище у зв'язку з неплатежами за теплову енергію з боку держбюджетних організацій.

Оскільки більшість теплових мереж в Україні зношені, то втрати теплової енергії в момент її транспортування досить великі. У зв'язку з вищевикладеним постає питання про компенсацію цих втрат. Проблема компенсації втрат теплової енергії здійснюється за рахунок коштів споживачів. Так, компенсація фактичних теплових втрат здійснюється за рахунок включення їх у вартість послуги з теплопостачання. Таким чином, кінцевий споживач, оплачуючи щомісячно послуги з теплопостачання, фактично покриває безгосподарність теплових організацій. На наш погляд, для вирішення даної проблеми необхідно при укладенні договору постачання тепловою енергією погоджувати всі умови договору, а не приєднуватися до умов договору, прописаних теплопостачальною організацією або галузевим міністерством.

З огляду на викладене вище для вирішення даних проблем, на наш погляд, необхідно внести зміни до Закону України «Про теплопостачання» та доповнити його статтями, які врегулювали б питання постачання тепловою енергією побутового споживача – фізичної особи, закріпили б поняття теплопостачальної організації і питання порядку укладення, зміни або розірвання договору теплопостачання.

Список використаної літератури

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
2. Про теплопостачання : закон України від 2 черв. 2005 р. № 2633-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 28. – Ст. 373.
3. Про житлово-комунальні послуги : закон України від 26 черв. 2004 р. № 1875-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 47. – Ст. 514.

Надійшла до редколегії 11.09.2012

СЕРГИЕНКО В. В. ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ОТНОШЕНИЙ В СФЕРЕ ТЕПЛОСНАБЖЕНИЯ

Рассмотрены проблемы правового регулирования отношений в сфере теплоснабжения, проанализировано законодательство по данному вопросу и обоснована необходимость внести изменения и дополнения в закон Украины «О теплоснабжении».

SERGIENKO V. THE PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF RELATIONS IN THE SPHERE OF HEATING

The problems of legal regulation of relations in the sphere of heating are considered, legislation on given subject is analyzed and the necessity to make change and amendments to the Law of Ukraine «On the heating» is grounded.